

הרב מאיר בראלי

תוכנת סינון לאינטרנט - עצה טובה או חובה?

ראשי פרקים

א. עשו משמרת למשמרתי	ד. כניסה לנסיון לשם התגברות על היצר
ב. לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון	1. אסור
ג. עוצם עיניו מראות ברע	2. מותר בסייגים מסויימים
1. כשיש דרך אלטרנטיבית	ה. סיכום
2. עצימת עיניים	

השימוש באינטרנט הפך לחלק בלתי נפרד מחיינו. מן המפורסמות שלצד הברכה הרבה שיש ברשת האינטרנט (שיעורי תורה, מידע יהודי ועוד), היא מוצפת באתרים בעלי תכנים שליליים, בעיקר בתחום הפריצות והאלימות. רבנים ומחנכים מדווחים על נזקים רוחניים ונפשיים גדולים הנגרמים משימוש בלתי מבוקר ברשת.¹ בעקבות זאת פותחו תוכנות סינון שונות, המגבילות את אפשרות הגלישה לאתרים בעלי תכנים שליליים. השאלה העומדת לברור במאמר זה היא: האם ישנה **חובה הלכתית** להשתמש בשרות הסינון, ובלא זה הגלישה באינטרנט אסורה, או שהדבר נתון להכרעתו האישית של כל אדם?²

א. עשו משמרת למשמרתי

ברור שהיודע בעצמו שהוא מועד לכישלון (מתוך נסיון שלילי בעבר או מתוך הכרות עצמית) נדרש לעשות כל מה שנצרך כדי להימנע ממכשול, ובכלל זה להציב לעצמו סייגים וגדרים שעל ידם לא יגיע למכשול. החיוב "ושמרתם את משמרת" (ויקרא יח, ל) - שממנו דרשו חז"ל (יבמות כא, א): "עשו משמרת למשמרת", כלומר: "לעשות סייג וגדר למצוות לבל יוכל להכשל בהם" (פירוש רבינו יונה לאבות א, א) - אינו חל רק על בית דין,³ אלא על כל אדם, ולפחות בדברים שהוא נוטה להיכשל בהם.

כך כתב ה"ר יצחק הוטנר (כמובא ב'ספר הזכרון למרן בעל הפחד יצחק' עמ' ערב), שביאר את ההלכה (יו"ד ריד, א) ש"מי שקיבל על עצמו ענין חומרה של פרישות אין לו התרה", שזהו משום שאין זה נדר, אלא קיום של חובת "עשו משמרת למשמרת", ששייכת על כל אחד ואחד, ולא דווקא על בית דין.⁴ כראיה הוא מביא תשובה של חכם אחד⁵ שהורה לתלמיד שהחמיר לעצמו בענין נדות, שאשתו מחוייבת בברכה על טבילתה. ואילו היה מחוייב בחומרה שקיבל על עצמו משום נדר, לא היה מקום לברכה.

1. על התמודדות חינוכית עם האינטרנט ראה: הרב יונה גודמן, הנוער הציוני דתי באינטרנט: צילום מצב והתמודדות רוחנית, צהר לג (תשס"ח) עמ' 85-94; גבריאל יצחק רוונה, כניסת האינטרנט לחברה הדתית והחרדית, צהר כ"ז (תשס"ו) עמ' 55-68.
2. זאת מתוך ההנחה שאין איסור גורף בשימוש באינטרנט, בשונה ממה שנכתב בכמה גילויי דעת שהתפרסמו ע"י בד"צים שונים, עיין במאמרו של גבריאל רוונה (לעיל הערה 1).
3. כלשון הספרא על פסוק זה: "להזהיר בית דין על כך", ומשם הביאו רש"י על הפסוק.
4. דעה זו הובאה בשו"ע כדעת י"א. נראה שהדעה הקודמת, שניתן להתיר גם עניין שכזה, סוברת שאדם יכול לחזור בו גם ממשמרת שקיבל על עצמו, ולא דווקא מנדר.

וכן כתב ה"ר אהרן קוטלר (משנת ר' אהרן' ימים נוראים ח"ב עמ' רב):
הציווי של... משמרת למשמרתי שייך לכל אדם. אלא שחכמים תיקנו מה שנוגע
לכל אדם ובכל זמן... אבל לעולם מוטל על כל יחיד בעניינים שלו להתרחק מכל
מכשול אפשרי. וחיוב זה הוא אפילו גדול יותר, כי הגדרים הכלליים הרי הן רק
מאפשרות מכשול, ולא שייכא ברוב אישי ישראל, וגם להמיעוט הוא בדרך
אפשרות רחוקה... משא"כ בגדרים הפרטיים הרי קרוב לוודאי, ויותר מזה ודאי
ממש, שיבוא לידי מכשולים גדולים במעשיו התמידיים... נמצא דמלבד החיוב
של עשו משמרת למשמרתי, אף נוגע בודאי לגופי תורה ולכל מצבו הרוחני.

בשו"ת מהר"ם מרוטנברג (ח"ד דפוס פראג סי' תרטו) כתב מהר"ם על עצמו:
"[גזרת] להחמיר [על] עצמי בבשר אחר גבינה כמו גבינה אחר בשר. ואין בדבר זה
כחולק על התלמוד וכו' דכל חד מצלי⁶ לאחמורי אנפשיה לעשות משמרת."⁷

ה"ר ראובן זעליג בענגיס (לפלגות-ראובן על המועדים ח"ב עמ' רפב) כתב, שאף
שבעלמא אין גוזרים גזרה לגזרה - ופירש רש"י (ביצה ב, ב ד"ה והא) שהדבר נלמד מלשון
הפסוק "עשו משמרת למשמרתי, ולא משמרת למשמרתי" - מכל מקום "אחר שרואה
אדם שנכשל בעבירה, יראה לתקן לעצמו גדרים וסייגים... ולאדם שלא די לו משמרת
אחת, בוודאי דמצוה וחובה עליו להוסיף עוד משמרת על משמרת."

ב. לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון

אולם מה דינו של אדם הסבור שהוא אינו עלול להיכשל, האם גם הוא חייב להתקין
תוכנת סינון, או שיכול הוא לסמוך על עצמו ולגלוש כדרכו?

בגמרא סנהדרין קז, א "אמר רב יהודה אמר רב: לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון,
שהרי דוד מלך ישראל הביא עצמו לידי נסיון, ונכשל."⁸ וכן אנו מתפללים בכל יום בברכות
השחר "ואל תביאני לא לידי נסיון ולא לידי בזיון". וכתב בספר חסידים (סי' שמט):
"ואתה אל בינתך אל תשען - זה המביא עצמו לידי נסיון." ברור שדוד המלך סבר שלא
יכשל, ומשמע שגם אדם שסבור שאינו מועד לכישלון, אינו רשאי להביא עצמו לידי נסיון.⁹

איסור זה, שיכניס אדם עצמו לידי נסיון, הוא לדברי ה"ר משה פיינשטיין (דברות-
משה שבת סי' כו הע' ל) איסור דאורייתא. בכך ביאר את דברי התוס' (שבת כג, ב ד"ה

5. נראה שהכוונה לה"ר יונתן שטייף, שכתב כך בשו"ת מהר"י שטייף סי' לח אות ב: "מה שנסתפק אם יש
לברך [על הטבילה] כשמחמירין במראה כתם... מטעם דכתיב 'ושמרתם את משמרת'י ואמרינן עשו משמרת
למשמרת'י, אם כן שפיר שייך לברך."

6. גם אם לא כתב 'חייב', עדיין אפשר שכאשר אדם גוזר על עצמו הוא מקיים מצות "עשו משמרת למשמרת'י",
ולא כתב 'מצוי' אלא משום שבסופו של דבר הענין תלוי בהערכת האדם את עצמו, אם קרוב הוא למכשול.

7. דבריו מובאים במרדכי חולין רמז תרפז. דבר זה, שמשמרת למשמרת'י חלה על כל אדם, יש ללומדו גם
ממסכת דרך ארץ, כפי הגרסה המובאת בתורה-שלמה (כרך לא, פר' קדושים אות רז). ועיין עוד בחידושי
הריטב"א קידושין פב, א ריש ד"ה הכל לפי; מדרש-שמואל למס' אבות א, ו וכן ו, ו; כסא-דוד לחיד"א דרוש
כו עמ' קכה; אמונה-ובטחון לחזו"א ד, ט; ועוד רבים.

8. הכוונה לנסיון שניתן להמנע ממנו, כדוד שזים וביקש מהקב"ה לנסותו. אך נסיונות שמתלווים באופן מוכרח
לעשייה אנושית מותרים, שאין לך פעולה שאינה מלווה בנסיונות, ואם נחוש לנסיונות אלו, נמצא האדם
יושב ובטל. כמו כן, לא כל אפשרות פוטנציאלית לחטא נחשבת נסיון, ונראה שהדבר נקבע לפי נקודת
הבחירה של האדם (עיין מכתב-מאליהו ח"א קונטרס הבחירה עמ' 113).

9. בוודאי שכך בעניינים הנוגעים לעריות, כנשוא מאמרנו זה, שהרי עריות נפשו של אדם מחמדתן ואין
אפוטרופוס לעריות "אפילו חסיד שבחסידים" (ירושלמי כתובות פ"א ה"ח).

גזרה) שהקשו הכיצד גזרו חז"ל שלא להדליק בחלב מהותך שמא יבוא להדליק בחלב שאינו מהותך, הרי גם איסור ההדלקה בחלב שאינו מהותך הוא משום גזירה (שמא יטה), ואם כן זוהי גזירה לגזירה; ותירצו: "הא לא חשיב גזרה לגזרה דכשאינו מהותך ודאי יטה לפי שאינו נמשך אחר הפתילה." הקשה על כך הרמ"פ: הרי "ברור שרובא דרובא לא ישכחו שהוא שבת, ובמזיד ודאי לא חשידי אינשי שיעברו על איסור סקילה"? ותירץ: שהאיסור הוא שאדם מכניס עצמו לידי נסיון, שעושה מעשיו בחושך ועלול להטות את הנר, "ומסתבר שהוא איסור דאורייתא, שלכן שייך לגזור בשביל איסור זה עצמו, וממילא הוא רק חדא גזירה."

היכן נאמר איסור זה בתורה? הרי אם הוא כלול בחובת "משמרת למשמרת" חוזרת קושיית התוס' שזוהי גזירה לגזירה (עיי' ביצה ב,ב רש"י ד"ה והא).¹⁰ אפשר שמצנת יראת ה', "לירא ולכוין ולדאוג שלא יכעיס מלך גדול ונורא עליו" (סמ"ק מצ' ד), מחייבת להימנע מלהיכנס למצב שעלול לגרום למכשול, כי "הגדר וההרחקה מן האיסור, הלא זה מעיקרי המורא" (שערי-תשובה ג,ז). ואפשר שאיסור זה הוא חלק וסעיף במצוה ובאיסור השלם, כשם שכל מצות עשה כוללת את החיוב להשתדל לקיים את המצוה. נמצא שלמשל איסור עריות כולל בתוכו את החיוב להימנע מנסיון בתחום זה.

ג. עוצם עיניו מראות ברע

1. כשיש דרך אלטרנטיבית

בגמרא בבא בתרא נז,ב מבואר שאדם המביא עצמו לידי נסיון נקרא רשע, גם אם בסופו של דבר עמד בנסיון, שכן על הפסוק "ועוצם עיניו מראות ברע" (ישעיהו לג,טו) דרש ר' חייא בר אבא: "זה שאין מסתכל בנשים בשעה שעומדות על הכביסה." והגמ' דנה: "היכי דמי? אי דאיכא דרכא אחרייתא, רשע הוא! אי דליכא דרכא אחרייתא, אנוס הוא! לעולם דליכא דרכא אחרייתא, ואפילו הכי מיבעי ליה למינס נפשיה." הרשב"ם פירש שהוא נחשב לרשע "אף על פי שעוצם עיניו, שלא היה לו לקרב אלא להרחיק מן העבירה, דקיימא לן (חולין מד,ב) הרחק מן הכיעור."

ההסתמכות על הוראת הגמ' בחולין "הרחק מן הכיעור" צריכה עיון, שכן בגמ' שם זוהי אזהרה להתרחק מחשד, והוראה לדיין ולעדים שעל פיהם הכשירו דבר, שלא לקחת דבר זה לעצמם, כדי שלא יחשדו בהם. אבל אם כך, האזהרה לאדם שלא ללכת בדרך שבה עלול הוא לראות דבר ערוה היא רק כשעלולים לחשוד בו, אבל בנידונו (אתרי אינטרנט) הדבר נעשה בחדרי חדרים, ושם אין מי שיחשוד בו. ואם משום דבר האסור משום מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור, הרי לדעת הפרישה (יו"ד קמא, כה; ל) דבר האסור משום חשד לא אסרוהו בחדרי חדרים.¹¹

אולם נראה שכאן הרשב"ם לא השתמש בהוראת הגמ' "הרחק מן הכיעור" כהוראה להתרחק מחשד, אלא כהוראה להתרחק מכל עבירה. ו"הרחק מן הכיעור" הוא להתרחק מכל עבירה, "ומן הדומה לו" הוא משום חשד. ורשב"ם דקדק וכתב: "שלא היה לו לקרב אלא להרחיק מן העבירה דקיימא לן חולין הרחק מן הכיעור", ולא העתיק המשך דברי הגמרא "ומן הדומה לו". באותו מובן השתמש רש"י (סנהדרין יח,א ד"ה כ"י) בביטוי זה, וכך גם במחזור ויטרי (סי' תכד ד"ה כך תחילת).¹²

10. אמנם מדברי החזו"א (להלן ד/1) משמע שבכניסה לנסיון יש משום ביטול מצות "משמרת למשמרת". ועי' גם שו"ת עמק-הלכה ח"א סי' לד ד"ה ובטעם הדבר.

11. אמנם לא כך הם דברי בעל שו"ת כנסת-יחזקאל או"ח סי' יג.

הוראתו של ר' חייא בר אבא נתקבלה להלכה, וכפי שכתב רבנו ירוחם (כג,א): "אסור לעבור דרך הנהר על הכביסה משום נשים אם יש דרך אחרת; ואפילו יעצום עיניו נקרא רשע." הוא הדין לאדם הגולש באינטרנט ללא תוכנת סינון, וגם אם הוא נמנע מלהיכנס לאתרים שיש בהם מראות אסורים. המרחב של האינטרנט הוא צר דיו כדי שכל כניסה אליו תיחשב כהליכה בדרך הסמוכה למקום שבו כובסות הנשים את כביסתן בנהר. גם חיפוש תמים עלול להביא את הגולש לידי מראות אסורים, שתוכנות סינון טובות יכולות היו למנוע זאת ממנו. מראות אסורים עלולים להיקלע לעיניו של הגולש גם בתוך אתר שמלכתחילה היה נראה נקי. הזמינות של אתרים שאינם ראויים היא כה גדולה, עד שניתן להגדיר את כל מרחב האינטרנט כ"דרך" אחת.

מסקנת הגמרא היא שבכל אופן אין ללכת בדרך הנהר אם יש דרך אחרת. האם הנמנע מלהשתמש בתוכנת סינון נחשב כהולך בדרך שיש לה דרך אלטרנטיבית? לכאורה הדבר תלוי בעלותה של תוכנת הסינון, שאם היא יקרה יותר אזי אין דרך אחרת.¹³ על כל פנים, כאשר ניתן להשיג דרך כשרה, ואדם הולך בדרך שיש בה פיתויים - גם עצימת עיניים לא תועיל, והוא נחשב 'רשע'.

2. עצימת עיניים

כאמור, הרשב"ם פירש שאע"פ שעוצם עיניו אסור ללכת בדרך הנהר בסמוך למקום שבו כובסות הנשים את כביסתן. אבל בנמוקי-יוסף (לא,א מדפי הרי"ף) פירש את שאלת הגמרא - "שחושב ליה צדיק כשעוצם עיניו, דמשמע שאם אינו עוצם לא מיקרי לא צדיק ולא רשע." מדבריו הבין הנצי"ב במרומי-שדה שרק אם אינו עוצם את עיניו נחשב רשע; אבל אם יעצום את עיניו, גם אם תהיה לפניו דרך אחרת, אין הוא לא צדיק ולא רשע.¹⁴

הרמב"ם (הל' איסורי ביאה כא,כא) סתם וכתב: "וכן אסור לאדם להסתכל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה", ולא הזכיר שאסור ללכת בדרך זו, כשיש דרך אחרת.¹⁵ מזה הבין ה"ר בנימין זילבר (אז-נדברו ח"ו סי' עה):

נראה ברור דמפרש מה דפריך הגמרא "וכי איכא דרכא אחרינא רשע הוא", אין הפירוש דאינו מועיל עצימת עינים, אלא דלמה הכתוב משבחו 'ועוצם עיניו', משמע דלא מקרי רשע [אם אינו עוצם את עיניו], הלא כיון דאיכא דרכא אחרינא הוי כמתכוין [כשאינו עוצם את עיניו] ורשע נמי מקרי... ולפיכך הרי"מ אינו מחלק בין איכא דרכא אחרינא לליכא, כיון דעצימת עינים מועילה אפילו איכא דרכא אחרינא, וגם בליכא דרכא אחרינא נמי צריך עצימת עינים. לדעתו, אפוא, לעולם מועילה עצימת העיניים, ואפילו כשקיימת דרך אחרת. וכיון שבטור ובשו"ע סתמו כהרמב"ם, הרי שאף הם דעתם כך.

12. בשו"ת אגרות-משה (אה"ע ח"א סוף סי' נו) נטה מפירושו של הרשב"ם ופירש שהאיסור הוא משום "ונשמרת - שלא יסמוך על עצמו לומר שלא ירהר."

13. כיום, בעת כתיבת המאמר, אין הבדלים משמעותיים במחירים הנדרשים ע"י ספקי האינטרנט השונים, בין בעלי תוכנות סינון לבין מי שאין לו תוכנה כזו; אלא אם כן מוטל קנס משמעותי על העובר מספק אחד למשנהו.

14. אין הכרח להבין כך את דברי הנמוקי"י, כי לשון הנמוקי"י הנ"ל זהה ללשון הרשב"ם. כל ההבדל בינו לבין פירוש הרשב"ם הוא, שהרשב"ם כתב בדיבור הבא "רשע הוא אף על פי שעוצם עיניו", ובנמוקי"י לא התייחס למצב זה, אבל אין זאת אומרת שהדבר אפשרי לדעתו.

15. הרי"א אריאלי (עינים-למשפט ב"ב נז,ב) ביאר שהרמב"ם לא גרס בגמרא את המילים "היכי דמי אי דאיכא דרכא אחרינא...". אולם לפי"ז תמוה שהטור הלך בדרכו של הרמב"ם, אע"פ שבפסקי אביו הרא"ש (ב"ב פ"ג סי' עא) הגירסא היא כלפניו בגמרא.

הר"ב זילבר דייק כך גם מדברי יד-רמה, שכתב: "כי לא מכיון נמי לאסתכולי, רשע הוא", שאם עוצם את עיניו ואינו מכיון להסתכל, אינו רשע. אבל נראה שכוונת הרמ"ה אינה אם בפועל הסתכל או לאו, אלא אם התכוון שלא להסתכל בנשים, גם אז נקרא רשע.

אך גם אם נפרש הסוגיה בדרך זו, אין הכרח שהנמו"י והרמב"ם חולקים לדינא על רשב"ם. אמנם לפי הסברם הסוגיה מכנה כרשע רק את מי שאינו עוצם עיניו, אך אפשר שגם העוצם עיניו נקרא רשע "שלא היה לו לקרב, אלא להרחיק מן העבירה" (רשב"ם), והסוגיה לא ציינה זאת, כי אין היא עוסקת בעוצם עיניו, אלא במי שאינו עוצם עיניו.

על כך שעצימת העיניים לא תועיל יש ללמוד מההלכה הקודמת ברמב"ם (הל' כא): "מי שפגע באשה בשוק אסור לו להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו." אילו עצימת העיניים היתה מועילה, היה עליו להזכיר זאת כאפשרות נוספת.

וכן משמע שהשו"ע מסכים לרשב"ם, מכמה אחרונים שהביאו דברי רשב"ם ולא ציינו שהרמב"ם, הטור והשו"ע חולקים על זה. עיין למשל: ערוה"ש (אה"ע כא, א), חפץ-חיים (הל' לשון הרע ו, יד) שו"ת מהרש"ם (ח"ב סי' ר דף פא, א ד"ה אבל; ובספרו תכלת-מרדכי עמ' שפז), אורח-משפט (הל' דיינים סי' ט עמ' 36) קונטרס כוכבי-אור לה"ר ד"ב ויידנפלד (יישורון יד עמ' קפז),¹⁶ שו"ת אגרות-משה (אה"ע ח"א סוף סי' נו), שו"ת משנה-הלכות (ח"ד סי' קפו, ח"ה סי' רכז), שו"ת יחווה-דעת (ח"ה סי' לה) שו"ת להורות-נתן (ח"א אה"ע סי' נט אות יב), שו"ת תשובות-והנהגות (ח"ד סי' רצז), חוט-שני (אה"ע עמ' מד). וע"ע בשו"ת עטרת-פז (ח"א כרך ג אה"ע סי' ו), ומחשבת-מוסר להרא"מ שך (ח"ב עמ' ריז).

גם אם נקבל את דברי הנצי"ב שיש בזה מחלוקת, נראה שיש לחוש לדברי כל האחרונים הנ"ל שפסקו כרשב"ם. ומלבד הר"ב זילבר, לא מצאתי פוסק דלא כרשב"ם, ומותר ללכת על שפת הנהר ולעצום עיניו גם בדאיכא דרכא אחרינא.

ד. כניסה לנסיון לשם התגברות על היצר

1. אסור

תפילתנו שלא יביאנו הקב"ה לידי נסיון קשה לכאורה מהגמ' בע"ז יז, א, המספרת שר' חנינא ור' יונתן עברו בכוונת מכיון על פתחו של בית זונות על מנת שיכפו שם את יצרם, ובכך ירבה שכרם. וכששאל האחד את חברו: "מנא לך הא?" (רש"י: דסמכת אנפשך למיתי הכא ולא מיסתפית מיצר הרע), ענה לו הלה על סמך הפסוק "מְזַמְּרָה תִּשְׁמַר עֲלֶיךָ תְּבוּנָה תִּנְצְרֶךָ" (משלי ב, יא), שהתורה שומרת עליו מדבר זימה. מגמ' זו הקשו רבים¹⁷ על הסוגיה שהבאנו לעיל ממס' ב"ב, המחייבת אדם לנטות מדרך שעלולה לפתות אותו.

קושיה זו מיושבת עפ"י מה שכתבו אחרונים בביאור דברי התוס' בסוגיה דע"ז (ד"ה ניזיל אפיתחא דבי זונות). בסוגיית הגמ' מסופר שאחד מהאמוראים הנ"ל העדיף לעבור על פתחי עבודה זרה כי אנשי כנסת הגדולה ביטלו היצר של ע"ז, וחברו העדיף את המעבר על פתחו של הזונות כדי להתגבר על היצר, וכתבו התוס':

מכאן יש ללמוד שדרך להרחיק מפתח עבודת כוכבים כל מה שיכול, משום דכתיב "אל תקרב אל פתח ביתה" ומוקמי לעיל בעבודת כוכבים, שהרי היה רוצה ללכת יותר אפיתחא דבי זונות.

16. שם נטה לפסול שו"ב משום שהלך על הנהר בשעה שהנשים עומדות על הכביסה, אע"פ שעצם את עיניו.

17. ר' חיים אבולעפיה (ישרש-יעקב דף קד, ב); ר' ניסים אלגאזי (תאווה-לעניים דף קג, ב); ר' חיים פלאגיי (עיני כל חי' דף ס, ב); ר' שלמה ווזאן (יריעות-שלמה דף סב, ב); ור' יצחק אריאלי (עינים-למשפט ב"ב נו, ב). הנצי"ב במרומי-שדה ב"ב שם הביא מכאן ראיה לשיטת הנמוק"י שעצימת העיניים מועילה.

וקשה, מניין דייקו זאת התוס', הרי מפורש בגמרא שההעדפה ללכת על פתח בית זונות היתה כדי להרבות בשכרם, ולא משום שיש להרחיק מפתח עבודת כוכבים?

החזון-איש (אמונה-ובטחון ד, ט) הקשה כך, ותירץ: "פשוט להם לרבותינו בעלי התוס', דלולא האיסור לילך על פתח עבודת כוכבים, אין היתר לילך על בית זונה ולעמוד בנסיון, ואף שסומכין על זכות התורה."¹⁸ כלומר, בעת שרצו ר' חנינא ור' יונתן להרבות את שכרם, הרשו לעצמם להעמיד עצמם בנסיון וללכת על פתח בית זונות, רק משום שאסור לעבור בפתח עבודה זרה. כל אדם אחר, אסור לו לתור אחר דרכים להרבות את שכרו, וממילא אין לו כל היתר לעבור על פתחן של זונות, גם אם הוא משוכנע שיעמוד בנסיון.¹⁹

ברוח זו הוסיף החזון-איש וכתב שם:

מצוה להתרחק מנסיונות ואין שוה לאדם לחפש נסיונות כדי להתרגל בתיקון המדות.²⁰ ואדרבה, חובות המוסריות שלא להכנס למקום שעלול לבוא לידי נסיון, כמו שאדם נזהר שלא לעמוד במקום סכנה, וכמו שאמרו (שבת לב, א) לא יעמוד אדם במקום סכנה. ואם בסכנת הגוף כן, כל שכן בסכנת הנפש. וגם במדת דרך ארץ כן, שאין נכנסין לעסק בספק השקול של ריוח והפסד בזמן שההפסד הפסד עולם אף שהריוח ריוח עולם. ואין הנזיר רשאי ליכנס לכרם לעורר תאוותו לענבים האסורים עליו כדי לכופ לזר ולשתלם במדה המתקנה במבחן התאוה, וכמו שאמרו: "סחור סחור אמרינן לנזירא לכרמא לא תקרב." וקירוב למקום התורף - הקירוב עצמו עבירה, וכמו שאמרו: "עשו משמרת למשמרת." וכל זה בכלל מה שאמרו (סנהדרין קז, א): "לעולם אל יביא אדם עצמו לידי נסיון" וכו' - ור"ל אפילו בשביל להתרגל לנסיונות ולעלות בעבודתו יתברך.

2. מותר בסייגים מסויימים

אמנם יש שביארו מקרים מסויימים במקרא ככניסה לנסיון כדי להתגבר על היצר. כך ביאר המגיד מקוז'ניץ (עבודת-ישראל פ' וישב) את פיתויה של אשת פוטיפר את יוסף, שחז"ל דרשוהו "להיות עמה - לעוה"ב" כלומר: "להגדיל הנסיון אשר ע"י כן יזכה לעוה"ב יותר", אבל יוסף התנגד לכך, "וכמו שאומרים לדבורה: לא מעוקצין ולא מדובשך."²¹ לעומת זאת פלטי בן ליש, שנעץ חרב בינו למיכל בת שאול ולא נזקק לה, פירשו חז"ל (סנהדרין יט, ב) שהיה הולך ובוכה "על המצוה דאזיל מיניה", שהקב"ה לקח ממנו את האפשרות לעמוד בנסיון. ועפ"י זה כתב המב"ט (בית-אלקים שער התשובה סוף פ"ג): "הצדיקים הגמורים כשהיה חטא בא לידם והיו ניצולים ממנו, **היו משתדלים שתהיה בידם**, כדי לקבל שכר על הפרישה."²²

18. כך כתבו גם ה"ר משה מאימראן (ספר-המעלות עמ' שנה); ה"ר"ח שמואלביץ (שיחות-מוסר תשל"א שיחה ו); וה"ר עובדיה יוסף (שו"ת יביע-אומר ח"ב סי' יד אות א), וכן משמע מהמהר"ם שם ומהצל"ח ברכות ה, א.

19. כך תירצו ר' ניסים אלגאזי (תאוה-לעינים דף קג, ב); הנצי"ב (מרומי-שדה שם, והעמק-דבר דברים ט, ד); ה"ר אריאל (עינים-למשפט ב"ב נז, ב).

20. על גישה כזאת, ליזום התגברות על היצר, ראה הקדמת תרומת-הכרי, שביאר כך את התייעצותו של אברהם בשלושת אוהביו קודם שמל את עצמו. כנראה היו בזמנו של החזון-איש כאלה שדגלו בשיטה זו, ע"י ברכת-ישראל לר' ישראל מרנלנדר (ורשה, תרמ"ה, עמ' 49): "זאת היא כל עיקר יסוד ושורש העבודה ליראת שמים, להיות כל כך מושל בנפשו עד שמלא בטחון יוכל להשען על רב חילו, להביא את היצר הרע על עצמו דוקא, להתגרה בו וללחום עמו לנצחו ולכפפו." אבל ע"י משך-חכמה (דברים כט, יז), שהפסוק "לא יאבה ה' סלוח לו" נאמר כנגד שיטה זו.

21. וע"ע שו"ת בכורי-שלמה עמ' 334.

ולכאורה לא רק במקרא כך, אלא גם ר' חנינא ור' יונתן, כמסופר עליהם בסוגיית עבודה-זרה הנ"ל, כך. ולפי אור-החיים (ויקרא כו, ג אות ח) הכריעה הסוגיה כמאן דאמר "נחלף אפתחא דזונות", והפסוק "אם בחוקותי תלכו" פירושו:

יכולין אתם לילך, ואני מבטיחכם ש'את מצותי תשמרו', שיהיו כופין יצרם. ואם תאמר: ולמה יכניס עצמו לספק זה? לזה אמר 'ועשיתם אתם', כדי שתטלו שכר כעושה מצוה, כיון שבא לידכם העוון. והוא מאמרם שם: "ונכפינו ליצרין כי היכי דנקבל אגרא".

ה"ר אליהו שיק (עין-אליהו ע"ז יז, ב) ביאר שזה היה נימוקם של שני המרגלים בספר יהושע (פרק ב) שעשו אכסניא דוקא אצל אישה זונה, "כדי שיכופו יצרם ויקבלו שכר".²³

הכי צד מתיישבת גישה זו עם סוגיית הגמ' בבבא בתרא, שלפיה המביא עצמו לידי נסיון נקרא רשע גם אם עמד בנסיון? לפי מש"כ הנצי"ב והר"ב זילבר (לעיל 2/א) יתכן שהדברים מותרים אבל בעצימת עיניים ומאמץ כן להתגבר על היצר.

יש שכתבו שרק בעלי מדרגות גבוהות במיוחד רשאים ללכת בדרך זו. ה"ר אליהו דסלר ('ספר הזכרון לבעל המכתב מאלהו' עמ' לא) כתב ש"אין לרדוף נסיונות וצריך להתפלל אל תביאנו לידי נסיון... ורק פלטי בן ליש הגיע למדרגה גבוה כ"כ עד כדי שהרגיש געגועין לנסיון".²⁴ ר' ניסים אלגאזי (תאווה-לעינים דף קג, ב) כתב:

לא הותר ללכת בדרך הזונות לקבל אגרא אלא במי שהוא ת"ח שתורתו משמרתו, כמו שאמרו שם... מזמה תשמור עליך, אבל לאיניש דעלמא לא שרי. והכא [=בסוגיה בב"ב] קרא לא מסיים בת"ח, אלא בסתם.

אולם גם תלמיד חכם מוגבל בהליכתו בשיטה זו, שהרי לפי סוגיית הגמ' בסנהדרין קז, א צריכים אנו ללמוד גם מכשלונו של דוד המלך באותו ענין. נמצא שגם לת"ח הדבר מותר רק כשברור לו לחלוטין שיעמוד בנסיון, וכדברי הגמ' בע"ז, שהתורה מגינה עליו מפני יצר הרע, וכלשון רש"י שם: "דסמכת אנפשך למיתי הכא ולא מיסתפית מיצר הרע". הנסיון שהעמיד דוד את עצמו בו, היה קשה מדי אפילו עבורו, וכתשובתו של הקב"ה אליו (סנהדרין שם) בבואו אליו בטרונא מדוע אין אומרים בתפילה 'אלקי דוד' כשם שאומרים "אלקי אברהם יצחק ויעקב": "אינהו מינסו לי, ואת לא מינסית לי".

אם דוד המלך כך, ת"ח בדורנו בוודאי ובוודאי, וכדברי מהר"י שטייף (שו"ת סי' רצג): מאן מפיס ומי יודע כח תורתו שלמד, ואולי היה שלא לשמה, דשלא בעידנא אינה מצלת מן החטא. ועל כרחך צריך לומר דהנהו תלמידי היה להם זכות יותר גדול, ובעלמא אין רשאין לסמוך על זה.

ה. סיכום

המשתמש ברשת האינטרנט ויכול להתקין תוכנת סינון חייב לעשות כן, אף אם הוא סבור שגם בלא התוכנה לא ייכשל. על אחת כמה וכמה כשסבור שעלול להיכשל, שבמצב זה חייב לנקוט בכל האמצעים הנדרשים - ובכלל זה להציב לעצמו גדרים וסייגים כמידת הצורך - כדי להבטיח שלא ייכשל.

22. ועיי' 'ספר הזכרון לבעל המכתב מאלהו' (עמ' לא), שהר"א דסלר כתב ש"אין לרדוף נסיונות וצריך להתפלל אל תביאנו לידי נסיון... ורק פלטי בן ליש הגיע למדרגה גבוה כ"כ עד כדי שהרגיש געגועין לנסיון". ועיי' מכתב-מאלהו ח"ה עמ' 402, ובספר 'לשם שבו ואחלמה' (ספר הדעי"ה ח"א עמ' 160).

23. ועיי' בפרושו לברכות ה, א ד"ה אמר ר' לוי, ובפרושו לשבת יג, א ד"ה מפני מה.

24. ועיי' מכתב-מאלהו ח"ה עמ' 402, ובספר 'לשם שבו ואחלמה' (ספר הדעי"ה ח"א עמ' 160).